

İZMİR

KEMERALTI BÖLGESİNDEKİ
OSMANLI DÖNEMİ
ÇEŞMELERİ

R. Eser GÜLTEKİN

İZMİR
KEMERALTI BÖLGESİNDEKİ
OSMANLI DÖNEMİ
ÇEŞMELERİ

R. Eser ÖZTAŞCI GÜLTEKİN

Grafik - Uygulama
Bilge Su KINAM

Kapak Fotoğrafı:

Bilge Su KINAM

Çakaloğlu Hanı Çeşmesi'nden ayrıntı.

Baskı ve Cilt

ATÖLYE OFSET

İmam Çeşme Caddesi Tomurcuk Sokak No: 9/A

Seyrantepe – Şişli İSTANBUL

Tel: 0212 332 06 02

Fax: 0212 332 06 01

www.atolyeofset.com.tr

İSTANBUL

ISBN 978-605-62709

İlk Basım: 2011 –İSTANBUL

Tüm Hakları Saklıdır.

Kaynak belirtmek koşulu ile yararlanılabilir.

Bu çalışmamı:

Hayatta en çok sevdiğim

Beni dünyaya getiren,

Sevgi ve özveriyle büyüten

Canım Annem

Hatice ÖZTAŞCI 'ya

İthaf ediyorum...

R. Eser ÖZTAŞCI GÜLTEKİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I.GİRİŞ	1
---------------	---

II.İZMİR VE TARİHİ KEMERALTI BÖLGESİ	5
--	---

2.1. İzmir'in Kısa Tarihçesi	5
------------------------------------	---

2.2. Geçmişten Günümüze İzmir Kemeraltı Bölgesi	10
---	----

III.ÇEŞME KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	19
--	----

3.1. Çeşme Kavramı	19
--------------------------	----

3.2. Çeşme Mimarisinin Tarihsel Gelişimi	20
--	----

IV.İZMİR KEMERALTI BÖLGESİNDEKİ OSMANLI DÖNEMİ	
--	--

ÇEŞMELERİ	29
-----------------	----

KATALOG

4.1. Pazaryeri / Han Bey Camii Çeşmesi	31
--	----

4.2. Ali Ağa Camii Çeşmesi	34
----------------------------------	----

4.3. Kızlarağası Hanı Çeşmesi	37
-------------------------------------	----

4.4. Tashlı Çeşme/ Pazaryeri Mahallesi, 951 Sokaktaki Çeşme	41
---	----

4.5. İki Çeşme	44
----------------------	----

4.6. Hassa Mescidi Çeşmesi	50
----------------------------------	----

4.7. Odunkapı Camii Çeşmesi/Mühürdar Ahmed Ağa Çeşmesi	53
--	----

4.8. Toraman / Tuzcu Mescidi Çeşmesi	59
--	----

4.9. Kılıcı Mescidi / Damlacık Camii Çeşmesi/Mustafa Efendi Çeşmesi	64
---	----

4.10. Kemeraltı Camii Çeşmesi	68
-------------------------------------	----

4.11. Şadırvanaltı Camii Çeşmesi	73
--	----

4.12. Mirkelamoğlu Hanı Çeşmesi	77
---------------------------------------	----

4.13. Yavan Çeşme	80
-------------------------	----

4.14. Çakaloğlu Hamı Çeşmesi/Gaffarzade Çeşmesi	84
4.15. Katipzade Mescidi Çeşmesi/Mısırlızade Hacı Mustafa Efendi Çeşmesi.	89
4.16. Dönertaş Çeşmesi	92
4.17. Esnaf Şeyh Camii Çeşmesi	97
4.18. Pazaryeri Mahallesi, 816 Sokaktaki Çeşme	100
4.19. Hasan Hoca Camii Çeşmesi/Sofuoğlu Çeşmesi	103
4.20. Tan Mahallesi, 834 ile 839 Sokağın Kesiştiği Köşedeki Çeşme	106
4.21. Namık Kemal Mahallesi, 430 Sokaktaki Çeşme	110
4.22. Pazar Yeri Mahallesi, 970 Sokaktaki Çeşme	114
4.23. Havva Hanım Çeşmesi.	117
4.24. J.P.H. Dalmas&C.İ.E .Marseille Çeşmesi / Namık Kemal Mahallesi, 413 Sokaktaki Çeşme.	120
4.25. Salepçioğlu Camii Çeşmeleri	123
4.26. Salepçioğlu Medrese Çeşmeleri	127
4.27. Yapıcıoğlu Camii Çeşmesi	131
4.28. Hamidiye Çeşmesi/Sütun Çeşme	135
4.29. Çukur Çeşme/Pazaryeri Mahallesi, 953 Sokak Üzerindeki Çeşme	139
4.30. Hisar Camii Çeşmesi	142
4.31. Saat Kulesi Çeşmeleri	147
4.32. Faikpaşa Mahallesi, 1288 Sokaktaki Çeşme	152
4.33. Ali Reis Mahallesi, 952 Sokaktaki Çeşme	155
4.34. Bozkurt Mahallesi, 427 Sokaktaki Çeşme	158
4.35. Etiler Mahallesi, 1281 Sokaktaki Çeşme	161
4.36. Etiler Mahallesi, 954 Sokak ile 1282 Sokak Kesişimindeki Çeşme	164
V.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	167
VI. KAYNAKÇA	193
FOTOĞRAF LİSTESİ	200
ÇİZİM LİSTESİ	203

ÖNSÖZ

İzmir, yüzyıllar boyunca çeşitli dönemleri yaşamış bir kent olarak tüm dönemlerin izlerini taşımaktadır. Bu dönemlerden biri de, her geçen gün yitirdiğimiz İzmir'in Osmanlı Dönemi'dir. Tarihi Kemeraltı Bölgesi de, Osmanlı Dönemi eserlerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Bir İzmir'li ve İzmir sevdalısı olarak en sevdiğim bölgelerden biri olmanın yanı sıra, 1980'li yılların başında Restorasyon Anabilim Dalında Yüksek Lisans yaptığım esnada değerli hocam rahmetle andığım Prof.Dr. Sayın M.Ümit SERDAROĞLU ile birlikte, 1980'li yılların sonlarında Doktora yaptığım dönemde değerli hocam Prof.Dr. Sayın Rahmi Hüseyin ÜNAL ile alan çalışmaları yaptığımız bölge olduğundan her yerini karış karış bilmenin ötesinde paylaştığımız anılarımız da vardır. 2000'li yılların başında ise İzmir Konak Belediyesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nin Prof.Dr. Sayın Tayfun TANER başkanlığında ortaklaşa yürüttüğü "*Tarihi Kemeraltı Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı*" çalışmasında Taşınmaz Kültür Varlıklarının tesbit ve tescili konusunda hem Danışmanlık yapmış, hem de tescil fişlerini doldürmüştüm. Çalışmalarım sırasında bu bölgedeki Osmanlı Dönemi eserlerine pek önem verilmediği, ilgisizlik nedeniyle her geçen gün yıkılıp, yok olduğu ve amaçları dışında işlevlendirildiği, özellikle çeşmelerin pek çoğunun günümüzde fonksiyonunu yitirmesi nedeniyle kaderine terkedildiği dikkatimi çekmiştir.

Oysa İzmir kenti, su yapılarıyla da önemli bir yere sahiptir. Bu bölgedeki su mimarisinin en sanatsal yapılarından, hayır amaçlı inşa edilen çeşme, sebil ve şadırvanlar Osmanlı Döneminin en zarif eserlerini oluşturmaktadır. Osmanlı Dönemi su mimarisinin zenginliği ve çeşitliliği, muhtemelen Türk-İslam kültüründe suya ve temizliğe verilen önem nedeniyledir. İzmir'deki çeşmeler, yapıldıkları dönem özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu çalışmada; Osmanlı Dönemi su yapılarından sadece çeşmeler ele alınarak, *İzmir Kemeraltı Bölgesindeki Osmanlı Dönemi Çeşmeleri* incelenmiştir. Bu konuda yeterli ve ayrıntılı bilgi, belge, doküman ve yayın bulunmaması da beni çeşmeler üzerinde çalışmaya sevketti. Konu ile ilgili çalışmalarım sırasında her türlü bilgi, belgeyi toplamaya ve değerlendirmeye çalıştım. Tarihi Kemeraltı Bölgesini gezerek çeşmelerin fotoğraflarını çekmenin yanı sıra, rölöve

projelerini çizebilmek için eskizlerin üzerinde gerekli ölçüleri aldım.

“İzmir Kemeraltı Bölgesi’ndeki Osmanlı Dönemi Çeşmeleri”ni konu alan bu çalışma 6 ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş”ten sonraki ilk bölümde, İzmir kentinin Antik çağlardan günümüze dek tarihçesi kısaca özetlenmeye çalışılmış ve geçmişten günümüze İzmir Kemeraltı Bölgesi anlatılmıştır. “III.Bölüm”de çeşme kavramının yanı sıra, İzmir Kemeraltı Bölgesindeki Osmanlı Dönemi Çeşmeleri’nin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için çeşme mimarisinin tarihsel gelişimi Osmanlı Dönemine değin irdelenmiştir. Daha sonra “IV.Bölüm”de İzmir Kemeraltı Bölgesi’ndeki Osmanlı Dönemi Çeşmeleri’nin katalogu yapılmıştır. Katalogda yer alan 36 adet çeşme; yeri, mimari ve süsleme özellikleri, korunma durumu ve tarihlendirme bağlamında ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaya çalışılmıştır. “V.Bölüm”de ise bölgenin ve söz konusu çeşmelerin özelliklerine kısaca değinilmiş, İzmir Kemeraltı Bölgesi’ndeki Osmanlı Dönemi Çeşmeleri; mimari özellikleri açısından cephe düzenine ve buldukları yere göre, korunma ve kullanım durumları, malzeme ve yapı elemanları (üst örtü, ayna taşları/musluk taşları, lüle/musluk, tas nişi, yalaklar, sekiler, su depusu/su haznesi ve kitabeler) bağlamında ele alınmış, ayrıca süsleme özellikleri de irdelenerek, kendi içlerinde ve benzer örneklerle karşılaştırılmıştır.

Kitap çalışması yapmak kolay değildir, özveri ister. Bir çalışmanın güzelliği, ancak iyi bir sunumla ortaya konabilir. Bu konuda düzenlemiş olduğu Uluslararası Sempozyumlar ve birbirinden güzel basılmış sempozyum kitapları ile bizlere her zaman örnek olan, benim de kendilerini bilim insanı olarak örnek aldığım ve bu çalışmamın basım aşamasında yardımlarını ve desteğini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Sayın Oktay BELLİ ve ailesine en içten sevgi ve şükranlarımı sunarım.

İzmir’deki alan çalışmalarım sırasında bana destek olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli Tarih Öğretmeni, araştırmacı-yazar Sayın Ozan SEMERCİ’ nin yanı sıra, fotoğraf çekimlerinde bana yardım eden sevgili öğrencim, başarılı Heykeltıraş Sayın Behçet AKTAŞ’a, daha önce elle yapmış olduğum çizimleri AutoCAD programı ile bilgisayar ortamına aktaran Mimar Sayın Dinara RAHMANOVA ve eşine sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

Bana varlıkları ile yaşamım süresince güç ve destek veren değerli aile fertlerimden çok sevdiğim, hiçbir zaman unutamadığım babaannem Behice ÖZTAŞCI ve babam Ali Rıza ÖZTAŞCI'yı rahmetle anarken; yine çok sevdiğim annem Hatice ÖZTAŞCI ve iyi bir eğitimci olduğuna inandığım kardeşim Yusuf Hakan ÖZTAŞCI ve ailesi ile akademik yaşamımın her anında benden desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olan, anlayışlı ve sabırlı eşim,hayat arkadaşım Diş Hekimi Fevzi M. GÜLTEKİN ' e en içten teşekkürlerimi sunarım.

R. Eser ÖZTAŞCI GÜLTEKİN

İZMİR 2011